

การเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์

Enhancing Participative Potential in Educational Management for the Closed-Down Schools

Received: August 1, 2019

Revised: October 16, 2019

Accepted: October 24, 2019

มาเรียม นิลพันธุ์*

Maream Nillapun

สุวรรณ พินตานนท์**

Suwan Pintanon

อนัน ปันอินทร์***

Arnon Punain

เอกชัย ภูมิระริน****

Akkachai Poomraru

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขของการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ และ 2) จัดทำข้อเสนอแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักปราชญ์ นักคิด ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา กฎหมาย และการกระจายอำนาจ และผู้เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบอภิปรายกลุ่มย่อย และ 4) แบบประเมินความคิดเห็น โดยรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2561 ถึง เดือนมีนาคม 2562 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาคือ โรงเรียนที่ปิดการเรียนการสอนเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้าน มีนักเรียนจำนวนน้อยกว่าเกณฑ์ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนด พื้นที่และอาคารของโรงเรียนชำรุดทรุดโทรม แนวทางแก้ไขคือ เสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของประชาชน สังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยการกำหนดให้มีหน่วยงานผู้รับผิดชอบนโยบาย ให้อำนาจในการตัดสินใจ และกำหนดวิธีการขั้นตอนในการปฏิบัติงานตามนโยบาย จัดตั้งโรงเรียนคุณภาพให้มีจำนวนตามความเหมาะสม และให้ส่วนราชการใช้ประโยชน์ 2) ข้อเสนอแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คือ จัดตั้งกลุ่มโรงเรียนนิติบุคคล จัดตั้งโรงเรียนคุณภาพ ให้สำนักทรัพย์สินดูแลผลประโยชน์ จัดให้มีโรงเรียนร่วมทุน และให้ส่วนราชการหรือเอกชนใช้ประโยชน์

คำสำคัญ : ศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา/ สถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** ดร. ข้าราชการบำนาญ กระทรวงมหาดไทย

*** อาจารย์ ดร. ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

**** อาจารย์ ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

The purposes of this qualitative research were to : 1) study the problems and solutions of the property using for closed-down schools, and 2) prepare a proposal for legal practices to enhance the participation potential in educational management. The key informants consisted of scholars, thinkers, experts or experts in education, laws and decentralization relating to educational management. The research instruments were observation form, interview form, group discussion form and brainstorming form. Analyze data during November 2018 to March 2019 by using content analysis. The research was found that: 1) Problems of the closed-down schools were the village schools. There were fewer students than that of the criteria setting by the Office of Educational Service Area. The area and buildings of the schools were deteriorated. The solutions were enhancement of the participation potential in educational management of people, society, and relevant government sectors by determining a responsible department for policy, authorizing decision-making and setting up procedures for operating according to policies, establish quality schools as appropriate and to be utilized by government sectors. 2) Suggestive guideline to be complied with the laws in enhancing the participative potential in educational management were to establish juristic school clusters, establish quality schools, the Bureau of Properties takes care of benefits, provides a joint venture school, and allows government agencies or private sectors to utilize.

Keywords : Participative Potential Educational Management/ Closed-Down Schools

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาของประเทศ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มาตรา 10 กำหนดให้มีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยที่กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546

กำหนดให้มีภารกิจเกี่ยวกับการจัดและการส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 30,103 แห่ง (กลุ่มสารสนเทศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน Information Group, Office of the Basic Education Commission, 2019: Online) ในจำนวนนี้ มีโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งอยู่ในข่ายที่จะต้องยุบไปควบรวมกับโรงเรียนอื่นตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการประมาณ 7,000 แห่ง (หนูเพียร แสนอินทร์ Saen In, 2011: 1) จากรายงานของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการศึกษา เรื่องการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ที่เสนอในที่ประชุมสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ครั้งที่ 23/2559 เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2559 พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นในทุกปีอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2558 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีจำนวนโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดมากถึง 15,577 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 50.55 ของโรงเรียนทั้งหมดจำนวน 30,816 แห่ง (สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการศึกษา Council for Education Reform, 2018: Online) ในปีงบประมาณ 2560 มีการยุบโรงเรียนขนาดเล็กไปแล้วกว่า 100 แห่ง (เดลินิวส์ Daily News, 2018: Online) และภายในปี 2563 จะสามารถยุบควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนน้อยกว่า 120 คนได้อีกหลายพันแห่ง ซึ่งจะมีการย้ายนักเรียนและปิดโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 10,971 แห่ง ภายใน 5 ปี (มูลนิธิแอ็คชั่นเอด อินเตอร์เนชั่นแนล (ประเทศไทย) Action Ed. International Foundation (Thailand), 2018) และในอีก 6 ปีข้างหน้าจะมีจำนวนนักเรียนเหลือเพียงห้าล้านคน ส่งผลให้จำนวนโรงเรียนลดลงจาก 30,000 แห่ง เหลือประมาณ 15,000 แห่ง (เดลินิวส์ Daily News, 2018: Online)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าในอนาคตจะมีสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นซึ่งจะถูกปิดตาย และการมีโรงเรียนขนาดเล็กนั้น ยากแก่การพัฒนาศักยภาพของโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนคุณภาพได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบสำหรับเป็นแนวทางในการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษา และแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขของการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์
2. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ : ครอบคลุมเฉพาะเขตพื้นที่การศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา : ครอบคลุมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
3. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษา : นักปราชญ์ นักคิด ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา กฎหมาย และการกระจายอำนาจ และผู้เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา : ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2561 ถึงเดือนมีนาคม 2562

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนรายงานและข้อมูลกฎหมายการศึกษาไทย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และจัดทำรายงานฉบับเริ่มต้น (Inception Report) เสนอต่อสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยพบว่ากลุ่มตัวอย่างโรงเรียนที่ใช้ในการศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือ คิดเป็นร้อยละ 36.51 ผู้แทนชุมชน ส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชน คิดเป็นร้อยละ 33.33 ผู้แทนส่วนราชการ ส่วนใหญ่เป็นตัวแทนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาคิดเป็นร้อยละ 32.39 และนักปราชญ์ นักคิด ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา กฎหมายและการกระจายอำนาจ ประกอบด้วย เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบายฯ สำนักนโยบายและแผนฯ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา คณบดีคณะครุศาสตร์ คณบดีคณาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และรองเลขาธิการสภาการศึกษา จากการศึกษาข้อมูลในระดับนโยบาย ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ รายงานของคณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน เช่น สภาพภูมิศาสตร์ สภาพทางสังคม ความต้องการของครู ตลอดจนความต้องการของชุมชน ทุกภาคส่วนควรได้ตระหนักและให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กให้เท่าเทียมโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ เพื่อเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และเพื่อสร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา สำหรับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้วิจัยศึกษาจนการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980) การมีส่วนร่วม 8 ขั้นของ Arnstein (1969) รูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน 5 รูปแบบของ Delbecq and Andrew (1971) และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน 6 ระดับของสุนีย์ มัลลิกะมาลย์ Mullika Malay (2002) โดยสรุปพบว่า แนวทางการมีส่วนร่วมประกอบด้วยมิติต่าง ๆ 3 มิติ คือ 1) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไร

และจะอย่างไร 2) สามารถมีส่วนร่วมได้ในลักษณะใด และ 3) จะแบ่งปันผลประโยชน์อย่างไรจากการดำเนินการ โดยการมีส่วนร่วมต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาโดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ใช้ความชำนาญในการคิดสร้างสรรค์และใช้วิทยาการที่เหมาะสม รวมไปถึงการติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในด้านกฎหมายการศึกษาไทย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษากฎหมายที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 เรื่อง หลักการจัดการศึกษา การจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา แนวการจัดการศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษา รวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการใช้และจัดหาประโยชน์เกี่ยวกับที่ราชพัสดุ เพื่อนำไปใช้ในการจัดทำข้อเสนอแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขของการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ โดยผู้วิจัยสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 5 ฉบับ ได้แก่ 1) แบบสังเกตแบบมีโครงสร้าง 2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 3) ประเด็นสนทนากลุ่ม 4) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และ 5) แบบระดมความคิดเห็นแบบมีโครงสร้าง หาค่าคุณภาพเครื่องมือในด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า เครื่องมือทั้ง 5 ฉบับ มีค่าความเหมาะสมสอดคล้องของวัตถุประสงค์และองค์ประกอบในการศึกษาทุกประเด็น เท่ากับ 1.00 และนำไปทดลองใช้ (Tryout) ที่จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดนครปฐม ซึ่งพบว่ามีความเป็นไปได้ในการนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริงคือ โรงเรียนในจังหวัดกาญจนบุรี 8 โรงเรียน และโรงเรียนในจังหวัดนครปฐม 4 โรงเรียน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2018 ถึง มีนาคม 2019 และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยมีการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาสภาพข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ โดยการสุ่มตัวอย่างโรงเรียนจาก 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ อย่างน้อยภูมิภาคละ 5 แห่ง 2) สัมภาษณ์ผู้แทนชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนในระดับพื้นที่จำนวน 4 ภูมิภาค ภูมิภาคละ 1 ครั้ง และพื้นที่ทดลองคือ จังหวัดกาญจนบุรี 1 ครั้ง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 3) จัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ประกอบด้วยผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ ได้แก่ คณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาทุกเขตพื้นที่ และรองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ศิษยานุศิษย์ นิตกร หรือนักวิชาการศึกษาผู้รับผิดชอบเฉพาะเขตพื้นที่การศึกษาที่เป็นที่ตั้งของสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์โดยเก็บข้อมูลในพื้นที่เกี่ยวกับการสัมภาษณ์ผู้แทนชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ประเด็นสนทนากลุ่ม 4) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้แทนคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ผู้แทนคณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา กฎหมายและการกระจายอำนาจ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 5) ระดมความคิดเห็น (Brainstorm) จากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาข้อคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้แทนคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ผู้แทนคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้แทนคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด ผู้แทนคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาธิการจังหวัด ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา หัวหน้าส่วนราชการสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ หัวหน้าส่วนราชการของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง นักคิด ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา กฎหมาย และการกระจายอำนาจ และผู้แทนชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษารวม 156 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบระดมความคิดเห็นแบบมีโครงสร้าง มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 จัดทำข้อเสนอแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ โดยนำผลจากการศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขของการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ และสรุปผลจากขั้นตอนที่ 2 มาสังเคราะห์เพื่อสร้างแนวทางการให้มีกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ ด้วยวิธีการจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา กฎหมาย และการกระจายอำนาจ สังเคราะห์ข้อสรุปจากการอภิปราย แล้วจัดทำข้อเสนอแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ โดยไม่ขัดกับกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษา และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการใช้และจัดหาประโยชน์เกี่ยวกับที่ราชพัสดุ และเสนอเป็นแผนภาพประกอบคำบรรยาย จัดทำร่างรายงานการวิจัยฉบับกลาง (Interim Report) ประชุมสัมมนาแนวทางการให้มีกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ และจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ (Draft Final Report) เสนอต่อสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขของการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์

1.1 สภาพการณ์ก่อนปิดการเรียนการสอน พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กที่ถูกประกาศให้ปิดการเรียนการสอนจะเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้านซึ่งมีนักเรียนจำนวนน้อยกว่าเกณฑ์ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด สามารถจำแนกประเภทโรงเรียนที่ปิดทำการเรียนการสอนแล้วได้ดังนี้ 1) โรงเรียนปิดทำการเรียนการสอน แต่ยังไม่ประกาศปิดทำการ (เลิกโรงเรียน) ไม่มีนักเรียนเนื่องจากน่านักเรียนไปเรียนรวมกับโรงเรียนหลัก(หรือโรงเรียนแม่เหล็ก) 2) โรงเรียนปิดทำการเรียนการสอน และประกาศปิดทำการ (เลิกโรงเรียน) แต่ที่ดิน อาคารและสิ่งปลูกสร้างยังอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (ยังไม่ได้

ส่งคืนกรรมชนารักษ์) และ 3) โรงเรียนปิดทำการเรียนการสอน และประกาศปิดทำการ (เลิกโรงเรียน) พร้อมทั้งได้ส่งที่ดิน อาคารและสิ่งปลูกสร้างคืนกรรมชนารักษ์แล้ว โดยสาเหตุที่ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กต้องปิดทำการเรียนการสอน คือ 1) อัตราการเกิดของเด็กลดลง 2) ค่านิยมของพ่อ แม่ ผู้ปกครองในการนำเด็กเข้าไปเรียนในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงในเมือง 3) พ่อ แม่ ผู้ปกครองทำงานในเมือง ต่างจังหวัดหรือกรุงเทพมหานคร จึงจำเป็นต้องนำบุตร หลานเข้าไปเรียนในโรงเรียนในเมือง ด้วย เนื่องจากเป็นห่วงกังวลเรื่องความปลอดภัย 4) เจ้าของรถรับ-ส่งนักเรียนแนะนำให้พ่อ แม่ ผู้ปกครองนำบุตร หลาน เข้าไปเรียนในโรงเรียนในเมือง เจ้าของรถรับ-ส่งนักเรียนต้องการลูกค้าเพิ่ม 5) พ่อ แม่ และผู้ปกครองขาดความเชื่อมั่นในคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กจะมีนักเรียนจำนวนน้อย ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในจำนวนน้อย ส่งผลให้โรงเรียนขาดแคลนสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน และขาดครู ทำให้มีครูไม่ครบชั้นเรียน 6) นโยบายให้ปิดทำการเรียนการสอน เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานรวมโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อรองรับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2554 – 2561 จึงทำให้โรงเรียนขนาดเล็กเป็นจำนวนมากที่อยู่ในเกณฑ์ควมรวมโรงเรียน และถูกประกาศปิดทำการ (เลิกโรงเรียน)

1.2 สภาพบริเวณพื้นที่ อาคาร สิ่งปลูกสร้างและทรัพย์สินของสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ พบว่า สภาพบริเวณพื้นที่ของโรงเรียนที่ปิดทำการเรียนการสอนส่วนใหญ่จะถูกปล่อยให้หญ้าขึ้นรก มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้รับการดูแล ตัดหญ้าเป็นระเบียบเรียบร้อย เนื่องจากผู้อำนวยการโรงเรียนหลัก (หรือโรงเรียนแม่เหล็ก) ดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี มอบหมายให้นักการภารโรงไปตัดหญ้าและทำความสะอาด อาคารและสิ่งปลูกสร้างของโรงเรียนส่วนใหญ่จะถูกปล่อยให้ร้าง มีสภาพชำรุดทรุดโทรม ถูกกัดแฉะเสียหาย

1.3 การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ พบว่า 1) การใช้ประโยชน์โดยส่วนราชการ เช่น ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ที่ตั้งอาคารสำนักงานของส่วนราชการ ดัดแปลงเป็นบ้านพักข้าราชการ บ้านพักครู ที่ตั้งของสถานศึกษาและโครงการพิเศษต่างๆ เช่น สถานที่ตั้งของโครงการวิจัยการพัฒนาศักยภาพรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตพื้นที่เมืองเก่าแก่ โครงการพระราชธัญกองทุนหมู่บ้าน เอสเอ็มแอล โรงสีข้าวพระราชทาน และให้เอกชนเช่าเป็นที่ปลูกป่า 2) การใช้ประโยชน์โดยวัดหรือองค์กรสาธารณกุศล เพื่อใช้เป็นสถานศึกษา 3) การใช้ประโยชน์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น ใช้เป็นสถานที่ตั้งของสำนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานที่ตั้งของสถานศึกษา สถานที่ตั้งสำหรับจัดกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่น สถานที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ที่ประชุมของหมู่บ้าน หรือศาลาอเนกประสงค์ สถานที่สำหรับจัดการขยะหรือธนาคารขยะ ใช้เป็นฌาปนสถาน สถานที่ตั้งประปาหมู่บ้าน ลานตากพืชผลทางการเกษตร และ 4) การใช้ประโยชน์โดยประชาชน เช่น ใช้เป็นอาคารเก็บวัสดุอุปกรณ์ของหมู่บ้าน หน่วยเลือกตั้ง สถานที่จัดงานต่างๆ ของชุมชน สถานที่ออกกำลังกายของชุมชน สถานที่ประกอบการเกษตรกรรม ลานตากผลิตผลทางการเกษตร สถานที่สำหรับให้ประชาชนเช่าขายของหน้าโรงเรียน ให้เอกชนเช่าเป็นที่พักคนงาน ใช้เฝ้าถ่านและเก็บขยะ

1.4 ความต้องการในการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ พบว่า 1) ส่วนราชการ โดยสำนักส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยต้องการใช้เป็นศูนย์ กศน.อำเภอ และศูนย์ กศน.ตำบล สภาพพื้นที่ของโรงเรียนเป็นป่ารก อาคารเรียนร้าง จะมีการปรับปรุงซ่อมแซมเฉพาะอาคารหรือห้องที่ใช้เป็นที่ตั้งของศูนย์ กศน.อำเภอ หรือศูนย์ กศน.ตำบล เท่านั้น สำหรับส่วนราชการอื่นต้องการใช้เป็นเพียงสถานที่จัดกิจกรรมชั่วคราวเท่านั้น ส่วนราชการต้องการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขอใช้พื้นที่และอาคารของโรงเรียนที่ถูกปิดทำการเรียนการสอนเป็นศูนย์ราชการท้องถิ่น สำหรับให้ส่วนราชการมาขอใช้ตามความจำเป็น 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนใหญ่มีความประสงค์ที่จะใช้ประโยชน์ในพื้นที่และอาคารของโรงเรียนที่ถูกปิดทำการเรียนการสอน โดยใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรม และต้องการให้พื้นที่และอาคารของโรงเรียนเป็นกรรมสิทธิ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) ประชาชน โดยมีความเห็น 2 แนวทาง ดังนี้ 3.1) เป็นหน้าที่ของทางราชการที่จะต้องพิจารณาว่าควรนำไปใช้ประโยชน์อย่างไรได้บ้าง และ 3.2) ควรจัดประชุมประชาชนเพื่อรับฟังความคิดเห็นว่าต้องการนำเอาพื้นที่และอาคารของโรงเรียนที่ปิดทำการเรียนการสอนไปใช้ประโยชน์อะไรบ้าง

1.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ พบว่า 1) ประชาชนและสังคมจะต้องเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาก่อน 2) การกำหนดช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อความสำเร็จของนโยบาย 3) ความรู้ในเรื่องการศึกษาของประชาชนและสังคม 4) การให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนและสังคม และ 5) ความชัดเจนของนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์

1.6 การเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ พบว่า 1) การเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนและสังคม โดยให้ความรู้ ความเข้าใจ และการปรับเจตคติในเรื่องการจัดการศึกษาแก่ประชาชนและสังคม เพื่อเป็นการกระตุ้นและสร้างความตระหนักให้ประชาชนและสังคมเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา 2) การเสริมสร้างศักยภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการกำหนดให้มีหน่วยงานผู้รับผิดชอบนโยบายส่งเสริมการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์โดยเฉพาะ และกำหนดช่องทางการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยเข้าถึงช่องทางดังกล่าวได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว การให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนและสังคม การสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนและสังคมเพื่อให้เกิดความร่วมมือ ช่วยเหลือสนับสนุนการจัดการศึกษาดังกล่าวให้เกิดความยั่งยืนสืบไป

1.7 แนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ คือ 1) การจัดตั้งโรงเรียนคุณภาพให้มีจำนวนตามความเหมาะสมกับสภาพปัญหา 2) การให้ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรประชาชนหรือภาคเอกชน ใช้ประโยชน์เพื่อดำเนินกิจการภารกิจด้านการศึกษา และภารกิจอื่นที่ไม่ใช่ภารกิจด้านการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะทางปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์

2.1 กรณีโรงเรียนที่ถูกเลิกกิจการยังอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีแนวทางคือ 1) การจัดตั้งกลุ่มโรงเรียนนิติบุคคล กรณีนี้จะไม่มีการเลิกกิจการหรือการยุบรวมโรงเรียน แต่จะมีการออกกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งเป็นกลุ่มโรงเรียนนิติบุคคล ซึ่งการบริหารจัดการกลุ่มโรงเรียนนิติบุคคลจะใช้ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถเพียงคนเดียว ดูแลรับผิดชอบทุกโรงเรียนในกลุ่ม 2) การจัดตั้งโรงเรียนคุณภาพให้มีจำนวนตามความเหมาะสมกับสภาพปัญหา โดยการยุบควบรวมโรงเรียนให้จำนวนนักเรียนมี 120 คนขึ้นไป กล่าวคือ ยุบโรงเรียนแล้วควบรวมให้เหลือโรงเรียน 1 โรงเรียนคุณภาพ 3) จัดให้สำนักทรัพยากรวัสดุผลประโยชน์โรงเรียนขนาดเล็ก โดยนำเอาโรงเรียนขนาดเล็กที่ถูกเลิกกิจการมาจัดหาประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ แล้วนำเอาเงินที่ได้จากการจัดหาประโยชน์ดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาการศึกษา ทั้งนี้จะต้องมีการออกกฎหมายจัดตั้งสำนักทรัพยากรวัสดุผลประโยชน์โรงเรียนขนาดเล็กขึ้นในลักษณะเช่นเดียวกันกับสำนักทรัพยากรวัสดุผลกรมมหาวิทยาลัย 4) โรงเรียนร่วมทุนระหว่างสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีนี้จะไม่มีการเลิกกิจการหรือการยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก แต่จะเปิดโอกาสให้ทั้ง 2 องค์กรเข้ามาเป็นหุ้นส่วนร่วมทุนในการจัดการศึกษา โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องตั้งงบประมาณมาร่วมระดมทรัพยากรเพื่อเติมเต็มให้โรงเรียนที่มีคุณภาพของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น การจ้างครูเพิ่มเติมให้ครบทุกกลุ่มสาระ การจัดหาสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัยและเพียงพอต่อความต้องการ ตลอดจนการเพิ่มเงินงบประมาณให้แก่โรงเรียน

2.2 กรณีโรงเรียนที่ถูกเลิกกิจการถูกส่งคืนให้กรมธนารักษ์ มีแนวทางคือ 1) การให้ส่วนราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้ประโยชน์ ส่วนราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความประสงค์จะขอใช้ที่ดินและอาคารของโรงเรียนที่ปิดทำการเรียนการสอนและเลิกโรงเรียน ซึ่งเป็นที่ราชพัสดุ เพื่อดำเนินภารกิจของหรือสนับสนุนการดำเนินภารกิจของส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐ ได้ เช่น การจัดตั้งโรงเรียนหรือสถานศึกษา การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์พัฒนาผู้สูงอายุ การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ สถานที่ออกกำลังกาย ศูนย์ราชการท้องถิ่น หรือภารกิจอื่นที่ไม่เกี่ยวกับการศึกษา เช่น ที่ตั้งสำนักงาน บ้านพักข้าราชการ โรงพยาบาล เป็นต้น ก็สามารถทำได้ โดยให้ส่วนราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแจ้งวัตถุประสงค์ในการใช้ที่ราชพัสดุและขอทำความตกลงกับกรมธนารักษ์ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง และ 2) การให้องค์กรประชาชน หรือเอกชนใช้ประโยชน์ ในกรณีที่องค์กรประชาชน หรือเอกชนที่มีความประสงค์จะขอใช้ที่ดินและอาคารของโรงเรียนที่ปิดทำการเรียนการสอนและเลิกโรงเรียน ซึ่งเป็นที่ราชพัสดุก็สามารถทำได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทางราชการ เพื่อนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาขององค์กรประชาชนหรือภาคเอกชนนั้นๆ เช่น การจัดตั้งสถานศึกษา การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ธาราธารชยะ สถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน สถานที่ประกอบการเกษตรกรรม ลานวัฒนธรรมการท่องเที่ยว ศาลาชุมชนสำหรับเป็นตลาดและศูนย์สินค้าของหมู่บ้าน ศูนย์ OTOP หรือภารกิจอื่นที่ไม่เกี่ยวกับ

การศึกษาที่สามารถกระทำได้ โดยให้ทำเป็นสัญญาเช่าหรือสัญญาต่างตอบแทนอื่นนอกเหนือจากสัญญาเช่ากับกระทรวงการคลัง

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขของการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ โดยสภาพปัญหาพบว่า โรงเรียนที่ปิดการเรียนการสอนเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้าน มีนักเรียนจำนวนน้อยกว่าเกณฑ์ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนด พื้นที่ อาคารและสิ่งปลูกสร้างของโรงเรียนถูกปล่อยให้รกร้าง มีสภาพชำรุดทรุดโทรม มีการใช้ประโยชน์และความต้องการในการใช้ประโยชน์โดยส่วนราชการ วัดหรือองค์กรสาธารณกุศล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ การให้ความสำคัญต่อการศึกษาของประชาชนและสังคม การกำหนดช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ความรู้ในเรื่องการศึกษาและการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนและสังคม และความชัดเจนของนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แนวทางแก้ไขคือ 1) เสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของประชาชนและสังคมด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจ และปรับเจตคติให้รับรู้ถึงความสำคัญ 2) เสริมสร้างศักยภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยการกำหนดให้มีหน่วยงานผู้รับผิดชอบนโยบาย ให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนและสังคม และกำหนดวิธีการขั้นตอนในการปฏิบัติงานตามนโยบาย 3) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วยการจัดตั้งโรงเรียนคุณภาพให้มีจำนวนตามความเหมาะสม และให้ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรประชาชนหรือภาคเอกชนใช้ประโยชน์

2. ข้อเสนอแนะทางปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ แบ่งเป็น 2 กรณี คือ 1) กรณีโรงเรียนที่ถูกเลิกกิจการยังอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำได้โดยจัดตั้งกลุ่มโรงเรียนนิติบุคคล จัดตั้งโรงเรียนคุณภาพให้มีจำนวนตามความเหมาะสมกับสภาพปัญหา ให้สำนักทรัพย์สินดูแลผลประโยชน์โรงเรียนขนาดเล็ก จัดให้มีโรงเรียนร่วมทุนระหว่างสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 2) กรณีโรงเรียนที่ถูกเลิกกิจการถูกส่งคืนให้กรมธนารักษ์ ทำได้โดยการให้ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรประชาชนหรือเอกชนใช้ประโยชน์

อภิปรายผล

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ ได้แก่ การให้ความสำคัญต่อการศึกษาของประชาชนและสังคม การกำหนดช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ความรู้ในเรื่องการศึกษาและการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนและสังคม และความชัดเจนของนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และพบว่าแนวทางการแก้ไข คือ การเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของประชาชนและ

สังคม การเสริมสร้างศักยภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรประชาชน หรือภาคเอกชน สอดคล้องกับหลักการและแนวคิดการมีส่วนร่วม กล่าวคือ การที่ประชาชนจะตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องมีความรู้ในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี และเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อตนเองและสังคม มีช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วม และเมื่อเข้าไปมีส่วนร่วมแล้วสามารถที่จะมีอำนาจต่อการตัดสินใจได้ (Cohen and Uphoff, 1980; Arnstein, 1969; สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ Mullika Malay, 2002; ปธาน สุวรรณมงคล Suwanmongkol, 1992) ซึ่งเมื่อประชาชนเห็นว่าตนเองมีผลต่อการตัดสินใจ หากมีการกำหนดหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง และมีการกำหนดช่องทาง วิธีการในการเข้ามีส่วนร่วมที่ชัดเจน จะทำให้ประชาชนมีความสะดวกในการเข้ามีส่วนร่วมมากขึ้น (อภิศักดิ์ ไผทคำ Phitakham, 2001; สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ Mullika Malay, 2002; ปาริชาติ วลัยเสถียร Valaisathien, 1999; นิลมณี พิทักษ์ Phithak, 2008) และผลการวิจัยที่พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ว่า ควรจัดตั้งโรงเรียนคุณภาพให้มีจำนวนตามความเหมาะสมกับสภาพปัญหา โดยอาจยุบโรงเรียนอันเนื่องมาจากเด็กเกิดน้อยลง ควรพิจารณายุบโรงเรียนแล้วควรรวมให้เหลือเป็นโรงเรียนคุณภาพนั้น สอดคล้องกับแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ประสบปัญหาโรงเรียนเด็กนักเรียนมีจำนวนน้อย แก้ไขโดยดำเนินการยุบโรงเรียนให้เหลือเพียง 1 โรงเรียนคุณภาพต่อ 1 ตำบล หรือต่อ 1 อำเภอ หรือต่อ 1 มุมเมือง ตามความเหมาะสมกับสภาพปัญหาแล้วพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้เป็นที่ยอมรับของพ่อแม่ ผู้ปกครอง

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า แนวทางปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ มีได้ 2 กรณี คือ กรณีโรงเรียนที่ถูกเลิกกิจการยังอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำได้โดยจัดตั้งกลุ่มโรงเรียนนิติบุคคล จัดตั้งโรงเรียนคุณภาพให้มีจำนวนตามความเหมาะสมกับสภาพปัญหา ให้สำนักทรัพยากรวัสดุผลประโยชน์โรงเรียนขนาดเล็ก จัดให้มีโรงเรียนร่วมทุนระหว่างสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกรณีโรงเรียนที่ถูกเลิกกิจการถูกส่งคืนให้กรมธนารักษ์ ทำได้โดยการให้ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรประชาชนหรือเอกชนใช้ประโยชน์ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ในการบริหารจัดการศึกษาของกลุ่มโรงเรียนนิติบุคคลจะต้องปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการบริหารจัดการและขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2546 การบริหารจัดการรายได้ของโรงเรียนตามระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานว่าด้วยการบริหารจัดการเกี่ยวกับเงินรายได้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2549 และสามารถระดมทรัพยากร โดยการรับเงิน สื่อบุคลากรทางการศึกษา หรือทรัพยากรทางการศึกษาอื่นๆ ที่มีผู้บริจาคให้แก่โรงเรียน โดยปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการรับเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้แก่สถานศึกษา พ.ศ. 2552 นอกจากนี้ยังสามารถบริหารจัดการที่ดิน อาคาร และสิ่งปลูกสร้างของโรงเรียน โดยปฏิบัติตามระเบียบสำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานว่าด้วยการบริหารจัดการอสังหาริมทรัพย์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2551 ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการควรจัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่หมดความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ กรณีการจัดตั้งโรงเรียนคุณภาพให้มีจำนวนตามความเหมาะสมกับสภาพปัญหาของพื้นที่นั้นๆ โดยคู่มือดังกล่าวควรมีเนื้อหารายละเอียดตามขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้ 1) การประกาศเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่หมดความจำเป็นทุกแห่งภายในหมู่บ้านหรือตำบลหรืออำเภอแล้วแต่กรณี โดยปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดตั้ง รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2550 2) การเลือกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีพื้นที่และอาคารเรียนที่เหมาะสมสำหรับการจัดตั้งสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคุณภาพ โดยปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดตั้ง รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2550 และให้โรงเรียนอื่นๆ ที่ถูกประกาศเลิกสถานศึกษาเป็นสถานที่สำหรับการฝึกภาคปฏิบัติ 3) การตั้งชื่อสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคุณภาพ โดยปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการตั้งชื่อสถานศึกษา พ.ศ. 2547 ซึ่งอาจตั้งชื่อโดยใช้ชื่อของโรงเรียนที่มีชื่อเสียงเพื่อดึงดูดผู้เรียนก็ได้ 4) การแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคุณภาพ โดยปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานว่าด้วยการกำหนดองค์ประกอบ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา และจำนวนกรรมการสถานศึกษาสำหรับสถานศึกษารูปแบบโรงเรียนร่วมพัฒนา พ.ศ. 2561 5) การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคุณภาพ โดยปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการบริหารจัดการและขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2546 6) การบริหารจัดการรายได้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคุณภาพ โดยปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานว่าด้วยการบริหารจัดการเกี่ยวกับเงินรายได้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2549 7) การระดมทรัพยากร โดยการรับเงิน สื่อบุคลากรทางการศึกษา หรือทรัพยากรทางการศึกษาอื่นๆ ที่มีผู้บริจาคให้แก่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานคุณภาพ โดยปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการรับเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้แก่สถานศึกษา พ.ศ. 2552 และ 8) การบริหารจัดการที่ดิน อาคาร และสิ่งปลูกสร้างของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคุณภาพ โดยปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานว่าด้วยการบริหารจัดการอสังหาริมทรัพย์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2551 โดยการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคุณภาพอาจกระทำในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง หรือหลากหลายลักษณะผสมผสานกัน นอกจากนี้ สำนักทรัพย์สินดูแลผลประโยชน์โรงเรียนขนาดเล็ก เป็นการนำเอาโรงเรียนขนาดเล็กที่ถูกเลิกกิจการและยังอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมาจัดหาประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ แล้วนำเอาเงินที่ได้จากการจัดหาประโยชน์ดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาการศึกษา โดยจะต้องมีการออกกฎหมายจัดตั้งสำนักทรัพย์สินดูแลผลประโยชน์โรงเรียนขนาดเล็กขึ้น ในลักษณะเช่นเดียวกันกับสำนักทรัพย์สินจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโรงเรียนร่วมทุนระหว่างสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาเป็นหุ้นส่วนร่วมทุนในการจัดการศึกษาร่วมกับสำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องตั้งงบประมาณร่วมระดมทรัพยากรเพื่อเติมเต็มให้โรงเรียนมีคุณภาพ โดยจะต้องมีการออกกฎหมายหรือระเบียบว่าด้วยการร่วมทุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเบิกจ่ายเงินสำหรับใช้ในการระดมทรัพยากรได้อย่างถูกต้อง ซึ่งปัจจุบันยังขาดความชัดเจนในทางปฏิบัติ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาแก่โรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการถูกหักทวงและ/หรือเรียกเงินคืนจากสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) และสำหรับกรณีโรงเรียนที่ถูกเลิกกิจการถูกส่งคืนให้กรมธนารักษ์ที่พบว่า ควรให้ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้ประโยชน์นั้น เนื่องจาก พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 มาตรา 19 กำหนดไว้ว่า ที่ราชพัสดุให้นำไปใช้เพื่อประโยชน์ในทางราชการในการปฏิบัติตามหน้าที่และ อำนาจของส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยที่ส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความประสงค์จะขอใช้ที่ราชพัสดุจะต้องแจ้งวัตถุประสงค์ในการใช้ที่ราชพัสดุและขอทำความตกลงกับกรมธนารักษ์ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง ดังนั้น ส่วนราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความประสงค์จะขอใช้ที่ดินและอาคารของโรงเรียนที่ปิดทำการเรียนการสอนและเลิกโรงเรียน ซึ่งเป็นที่ราชพัสดุก็สามารถทำได้ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 มาตรา 25 ยังกำหนดไว้ว่า การจัดหาประโยชน์ที่ราชพัสดุต้องเป็นไปเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทางราชการ และให้กระทำได้เพื่อการดังต่อไปนี้ 1) การสนับสนุนการดำเนินการกิจของส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐ 2) การสาธารณประโยชน์หรือสาธารณกุศล การสงเคราะห์ข้าราชการ หรือสวัสดิการของข้าราชการ 3) กิจการอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด ดังนั้น หากส่วนราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความประสงค์จะขอใช้ที่ดินและอาคารของโรงเรียนที่ปิดทำการเรียนการสอนและเลิกโรงเรียน ซึ่งเป็นที่ราชพัสดุ เพื่อดำเนินการกิจของหรือสนับสนุนการดำเนินการกิจของส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐ ได้ เช่น การจัดตั้งโรงเรียนหรือสถานศึกษา การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์พัฒนาผู้สูงอายุ การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเพื่อออกกำลังกาย ศูนย์ราชการท้องถิ่น ฯลฯ หรือภารกิจอื่นที่ไม่เกี่ยวกับการศึกษา เช่น ที่ตั้งสำนักงาน บ้านพักข้าราชการ โรงพยาบาล เป็นต้น ก็สามารถกระทำได้ตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 มาตรา 19 วรรคสอง โดยให้ส่วนราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแจ้งวัตถุประสงค์ในการใช้ที่ราชพัสดุและขอทำความตกลงกับกรมธนารักษ์ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง และขอค้นพบที่เสนอให้องค์กรประชาชน หรือเอกชนใช้ประโยชน์ เนื่องจาก พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 มาตรา 27 กำหนดไว้ว่า การจัดหาประโยชน์ที่ราชพัสดุจากบุคคลที่มีใช้ส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทางราชการ โดยต้องคำนึงถึงเรื่องดังต่อไปนี้ด้วย 1) วัตถุประสงค์ในการจัดหาประโยชน์ 2) สภาพและที่ตั้งของที่ราชพัสดุนั้น 3) อัตราค่าเช่าตามปกติในท้องตลาด 4) ผลประโยชน์ตอบแทนอื่นนอกเหนือจากค่าเช่าที่จะได้รับ 5) มูลค่าอสังหาริมทรัพย์บนที่ดินที่ตกหรือจะตกเป็นของกระทรวงการคลัง อันเป็นมูลค่าในเวลาที่สัญญาสิ้นสุดลง ดังนั้น องค์กรประชาชน หรือเอกชนที่มีความประสงค์จะขอใช้ที่ดินและอาคารของโรงเรียนที่ปิดทำการเรียนการสอนและเลิกโรงเรียน ซึ่งเป็นที่ราชพัสดุก็สามารถทำได้ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ

พ.ศ. 2562 มาตรา 26 กำหนดไว้ว่า การจัดหาประโยชน์ที่ราชพัสดุ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยให้ทำเป็นสัญญาเช่าหรือสัญญาต่างตอบแทนอื่นนอกเหนือจากสัญญาเช่ากับกระทรวงการคลัง และมาตรา 28 กำหนดไว้ว่า การจัดหาประโยชน์ตามมาตรา 27 ซึ่งมีราคาที่ดินที่ราชพัสดุเกินกว่าห้าร้อยล้านบาท ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ การขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยกฎกระทรวงดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเสนอโครงการ การทำสัญญา การบริหารสัญญา การแก้ไขสัญญา การกำกับดูแลและติดตามผล และการกำหนดค่าเช่าหรือผลประโยชน์ตอบแทนอื่นนอกเหนือจากค่าเช่า ราคาที่ดินที่ราชพัสดุตามวรรคหนึ่ง สำหรับกรณีที่ดินให้ถือราคาประเมินทุนทรัพย์ของอสังหาริมทรัพย์ เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามประมวลกฎหมายที่ดิน ดังนั้น หากองค์กรประชาชน หรือเอกชนมีความประสงค์จะขอใช้ที่ดินและอาคารของโรงเรียนที่ปิดทำการเรียนการสอนและเลิกโรงเรียน ซึ่งเป็นที่ราชพัสดุ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทางราชการ เพื่อนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาขององค์กรประชาชนหรือภาคเอกชนนั้นๆ เช่น การจัดตั้งสถานศึกษา การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ธนาคารขยะ สถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน สถานที่ประกอบการเกษตรกรรม ลานวัฒนธรรมการท่องเที่ยว ศาลาชุมชนสำหรับเป็นตลาดและศูนย์สินค้าของหมู่บ้าน ศูนย์ OTOP หรือภารกิจอื่นที่ไม่เกี่ยวกับการศึกษา ก็สามารถกระทำได้ แต่ต้องมีการจ่ายค่าเช่าตามที่กฎหมายกำหนด โดยได้รับยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ เว้นแต่การจัดหาประโยชน์ในกิจการเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะที่มีมูลค่าโครงการตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ ตามที่พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 มาตรา 29 กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1.1 ควรแต่งตั้งคณะกรรมการร่างกฎหมายหรือระเบียบว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคุณภาพ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาโรงเรียนคุณภาพให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่การศึกษาต่อไป

1.2 ควรมีกฎหมายว่าด้วยการจัดหาประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษาที่เลิกกิจการหรือปิดการจัดการเรียนการสอนเป็นการเฉพาะ เนื่องจากในอนาคตจะมีสถานศึกษาที่ถูกเลิกกิจการเป็นจำนวนมาก

1.3 กรมธนารักษ์ควรพิจารณาร่างกฎหมายว่าด้วยการขอใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของสถานศึกษาที่เลิกกิจการหรือปิดการจัดการเรียนการสอน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ในลักษณะโครงการนำร่องโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล หรือโรงเรียนคุณภาพประจำอำเภอ หรือโรงเรียนคุณภาพสี่มุมเมือง

References

- Action Ed. International Foundation (Thailand). (2018). **Criticizing the Plan to Collapse the School Merger of the Ministry of Education**. [Online]. Retrieved November 11, 2018, from <https://bit.ly/2MaYxbE>.
- Arnstein, S. R. (1969). “A Ladder of Citizen Participation”. **Journal of the American Institute of Planners**. 35(4): 216–224.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). **Participation Place in Rural Development: Seeking Clarity through Specificity, World Development**. New York : Cornell University.
- Council for Education Reform. (2018). **Small School Education Management Proposed at the Meeting of the National Reform Council No. 23/2016 on 16 May 2016**. [Online]. Retrieved November 10, 2018, from https://library2.parliament.go.th/giventake/content_nrsa2558/d051659-01.pdf.
- Daily News. (2018). **Board of Directors, Targeting 3 years, Reducing Small Schools to 7.5 Thousand**. [Online]. Retrieved September 27, 2018, from <https://www.dailynews.co.th/education/668367>.
- _____. (2018). **Educators do Not Look to Collapse Small Schools**. [Online]. Retrieved November 10, 2018, from <https://www.dailynews.co.th/education/622272>.
- Delbecq, A.L. and H.V. Andrew. (1971). “A Group Prpcess Model for Problem Identification and Program Plnning”. **Applied Behavioral Sciences** 7(10).
- Information Group, Office of the Basic Education Commission : OBEC. (2019). **Number of schools under the Office of the Basic Education Commission**. [Online]. Retrieved March 15, 2019, from https://data.bopp-obec.info/emis/area_school.php.
- Mullika Malay, S. (2002). **Constitution and Public Participation in Protecting Natural Resources and the Environment**. Bangkok : Chulalongkorn University Publishing House. (in Thai)
- Phitakham, A. (2001). **Principles of Community Development**. Khon Kaen : Department of Social Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University. (in Thai)
- Phithak, N. (2008). **Document of Teaching : School and Community Subjects**. Khon Kaen : Faculty of Education Khon kaen University. (in Thai)

-
- Saen In, N. (2011). **Problems and Solutions for the Collapse of Small Schools 7,000 Schools.** Bangkok : Alternative Education Council. (in Thai)
- Suwanmongkol, P. (1992). **The Role of the House of Representatives Committee.** Bangkok : Secretariat of the House of Representatives. (in Thai)
- Valaisathien, P. (1999). **Theories and Principles of Community Development Community Development Branch.** Bangkok : Thammasat University. (in Thai)